

LA FUNCIÓ DEL SERVEI D'ARQUEOLOGIA DE LA GENERALITAT DE CATALUNYA Darreres aportacions a la demarcació de Tarragona

M. Teresa Miró i Alaix

Paraules clau: comarques de Tarragona, intervencions arqueològiques, Servei d'Arqueologia.

Resum: Aquest treball tracta de la funció que fa el Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya en relació a la protecció del patrimoni arqueològic i les tasques que desenvolupa, així com de les intervencions arqueològiques que s'han realitzat a la demarcació els darrers cinc anys, tant les incloses en projectes d'investigació com les preventives.

Abstract: The essay deals with the function of the Servei d'Arqueologia de la Generalitat de Catalunya in relation to the protection of the archaeological heritage and the works it carries out as well as the archaeological interventions in the area for the last five years, both the preventive and those included in research projects.

El Servei d'Arqueologia

L'any 1981, un cop traspassades a la Generalitat de Catalunya les funcions en matèria de patrimoni arqueològic a partir de les competències reconegudes en l'Estatut d'Autonomia de Catalunya, es creà el Servei d'Arqueologia.

El Servei d'Arqueologia té la Secció d'Inspecció Tècnica i Programació i l'Àrea d'Inventari del Patrimoni Arqueològic i, a més, arqueòlegs als serveis territorials de cada demarcació. També depèn del Servei el Programa d'arqueologia urbana.

Són funcions del Servei d'Arqueologia vetllar pel patrimoni arqueològic de Catalunya i impulsar-ne la investigació i difusió.

Per desenvolupar aquestes funcions el Servei d'Arqueologia du a terme tasques diverses:

- informar les propostes d'intervenció arqueològica (prospeccions, excavacions, delimitacions, seguiments, documentacions...), per a la seva autorització per la Direcció General del Patrimoni Cultural; aquestes intervencions poden derivar-se d'un projecte d'investigació o ser intervencions preventives o d'urgència;
- informar els projectes d'obres sobre Béns Culturals d'Interès Nacional (BCIN) presentats a la Comissió Territorial del Patrimoni Cultural;
- impulsar intervencions arqueològiques en els jaciments propietat del Departament de Cultura per tal de promoure la seva investigació i difusió;
- promoure la realització d'intervencions arqueològiques en jaciments afectats per obres i en edificis històrics objecte de projectes de restauració;
- la inspecció de les intervencions arqueològiques i dels jaciments coneguts;
- la documentació i inventari del patrimoni, tasca que es realitza mitjançant l'elaboració de les cartes arqueològiques per comarques i l'impuls del Programa d'arqueologia urbana; aquesta tasca és bàsica per establir programes d'actuació en l'àmbit científic, de protecció i de difusió del patrimoni arqueològic;
- la protecció legal del patrimoni arqueològic mitjançant declaracions de béns culturals d'interès nacional (BCIN) i espais de protecció arqueològica (EPA), catàleg de patrimoni cultural català;
- el control d'obres públiques i privades;
- l'aplicació del règim sancionador quan s'incompleixen les disposicions establertes per la Llei del patrimoni cultural català;
- la declaració d'impacte ambiental, mitjançant l'elaboració dels informes preceptius i el seguiment posterior;
- l'elaboració d'informes sobre edificacions en sòl no urbanitzable;
- la participació en el planejament urbanístic;
- l'adequació de jaciments per a la visita pública, i
- la difusió i publicació dels resultats de les intervencions arqueològiques.

Normativa

La normativa que s'aplica per desenvolupar aquestes funcions és, bàsicament, la següent:

– Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català (DOGC, núm. 1807, 11/10/1993)

– Decret 78/2002, de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic (DOGC, núm. 3594, 13/03/2002)

La Llei 9/1993, de 30 de setembre, del patrimoni cultural català estableix el marc general d'actuació sobre el patrimoni arqueològic. La regulació específica de la protecció del patrimoni arqueològic s'estableix al capítol IV (articles 46 a 53). Els béns mobles i immobles de caràcter històric per a l'estudi dels quals cal utilitzar metodologia arqueològica integren el patrimoni arqueològic català. També l'integren els elements geològics i paleontològics relacionats amb l'ésser humà i amb els seus orígens i antecedents. Una de les novetats de la Llei del patrimoni cultural català és la creació de la figura d'espai de protecció arqueològica. Els espais de protecció arqueològica són tots els llocs que no han estat declarats d'interès nacional on, per evidències materials (visualització de restes d'estructures o de material arqueològic: ceràmica, sílex, etc.), per antecedents històrics o per altres indicis, es presumeix l'existència de restes arqueològiques o paleontològiques. Els espais de protecció arqueològica són determinats per resolució del conseller de Cultura, amb audiència prèvia dels interessats i de l'ajuntament afectat.

El desenvolupament de la llei s'ha fet mitjançant el Decret 78/2002, de 5 de març, del Reglament de protecció del patrimoni arqueològic i paleontològic. En aquest reglament es regulen els tipus d'intervenció arqueològica, el procediment d'autorització de les intervencions, les obligacions dels promotors i directors, el tractament de les restes arqueològiques i paleontològiques, el dipòsit dels béns i l'autorització d'actuacions que afecten el patrimoni arqueològic o paleontològic.

Les intervencions arqueològiques

En funció dels motius que les originen, les intervencions arqueològiques o paleontològiques es classifiquen en:

- a) Les que es duen a terme en el marc d'un projecte d'investigació.
- b) Les no motivades per un projecte d'investigació. En funció del moment i de les circumstàncies en què es realitzen, aquestes intervencions poden ser preventives o d'urgència.

Són intervencions preventives:

- a) Les que es fan quan es projecta la realització d'obres o actuacions que poden afectar restes arqueològiques o paleontològiques.
- b) Les que es fan quan, per qualsevol circumstància d'origen antròpic o natural, la protecció de les restes arqueològiques o paleontològiques o la salvació dels seus

valors culturals requereixen una intervenció, i que no tinguin la consideració d'intervencions d'urgència.

c) La resta d'intervencions arqueològiques o paleontològiques no integrades en un projecte d'investigació i que no tinguin la consideració d'intervencions d'urgència.

Són intervencions d'urgència les que cal realitzar per determinar i, si escau, preservar el valor cultural de restes arqueològiques o paleontològiques que es descobreixen durant la realització d'una obra o actuació en un indret on no hi havia indicis de l'existència de restes arqueològiques o paleontològiques.

En funció del seu abast, les intervencions arqueològiques o paleontològiques es classifiquen en:

a) Excavacions: són les remocions en la superfície, en el subsòl o en medis subaquàtics que es fan amb la finalitat de descobrir i investigar sistemàticament tota classe de restes arqueològiques o paleontològiques. També són excavacions els sondejos que tenen com a finalitat la comprovació de l'existència o la delimitació de vestigis arqueològics o paleontològics en un punt determinat.

b) Prospeccions: són les exploracions superficials, del subsòl o en medis subaquàtics, sense remoció de terrenys i amb recollida de materials arqueològics o paleontològics o sense, dirigides a la localització i l'estudi o l'examen de dades per detectar vestigis arqueològics o paleontològics, s'apliquen o no mitjans tècnics especialitzats.

c) Controls: són les tasques de vigilància i, en determinats casos, de coordinació d'obres o treballs que pugin afectar restes arqueològiques o paleontològiques, incloses les neteges de jaciments.

d) Mostrejos: són les extraccions de mostres que poden incloure remoció de terreny o recollida de materials.

e) Documentació gràfica i plàstica: són intervencions dirigides a l'obtenció d'informació gràfica de jaciments arqueològics o paleontològics. Aquests treballs poden fer-se a través de calcs per als estudis directes d'art rupestre i mural, a través d'aixecaments planimètrics o mitjançant la realització de rèpliques o altres tècniques.

f) Consolidació, restauració i adequació: són les intervencions que tenen per objecte la conservació i el manteniment o l'adequació per a la visita pública dels jaciments arqueològics i paleontològics.

En funció del medi en què es desenvolupen, les intervencions arqueològiques o paleontològiques es classifiquen en:

a) Terrestres: són les que es fan en un terreny habitualment sec.

b) Subaquàtiques: són les que es fan en nivells geològics habitualment coberts per les aigües marines o per aigües interiors, o en nivells freàtics.

Intervencions arqueològiques a la demarcació de Tarragona

Les comarques que pertanyen a la demarcació dels Serveis Territorials de Tarragona són l'Alt Camp, el Baix Camp, el Baix Penedès, la Conca de Barberà, el Priorat i el Tarragonès. Fins a mitjans de l'any 2001 també hi pertanyia la Ribera d'Ebre, ara adscrita als Serveis Territorials de les Terres de l'Ebre.

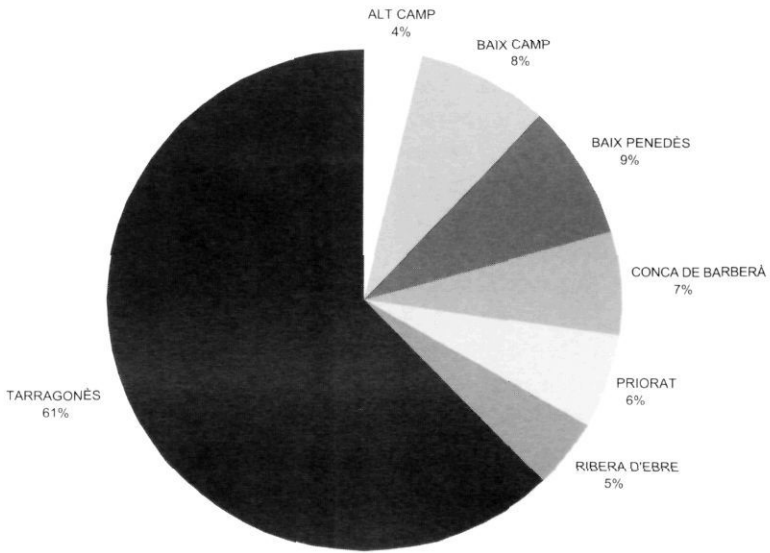
Des de l'any 1981 fins al 2002 a la demarcació de Tarragona s'han dut a terme 1749 intervencions arqueològiques. D'aquestes, un 43,5 per cent (761 intervencions) els darrers cinc anys (entre 1998 i 2002). Aquest augment de les intervencions aquests darrers anys ve determinat per un augment significatiu de l'obra pública i privada. En aquests anys s'han dut a terme importats obres d'infraestructura com ara l'autopista A-16, el tren d'alta velocitat o la construcció de diverses variants i carreteres. En l'àmbit privat cal destacar un espectacular impuls de la construcció d'habitatges que, de retruc, ha produït un augment de les intervencions arqueològiques, sobretot a la ciutat de Tarragona.

Des del 1981, per comarques, significativament, on s'han dut a terme més intervencions és a la comarca del Tarragonès (1.088 intervencions entre 1981 i 2002; 490 entre 1998 i 2002), seguida del Baix Penedès (149 intervencions entre 1981 i 2002; 64 entre 1998 i 2002), el Baix Camp (148 intervencions entre 1981 i 2002; 69 entre 1998 i 2002), la Conca de Barberà (117 intervencions entre 1981 i 2002; 44 entre 1998 i 2002), el Priorat (104 intervencions entre 1981 i 2002; 27 entre 1998 i 2002), la Ribera d'Ebre (80 intervencions entre 1981 i 2002; 27 entre 1998 i 2002) i l'Alt Camp (63 intervencions entre 1981 i 2002; 40 entre 1998 i 2002). Entre 1998 i 2002 l'ordre varia, segueix encapçalant la llista el Tarragonès amb 490 intervencions i la segueixen el Baix Camp (69), el Baix Penedès (64), la Conca de Barberà (44), l'Alt Camp (40), el Priorat i la Ribera d'Ebre (amb 27 les dues).

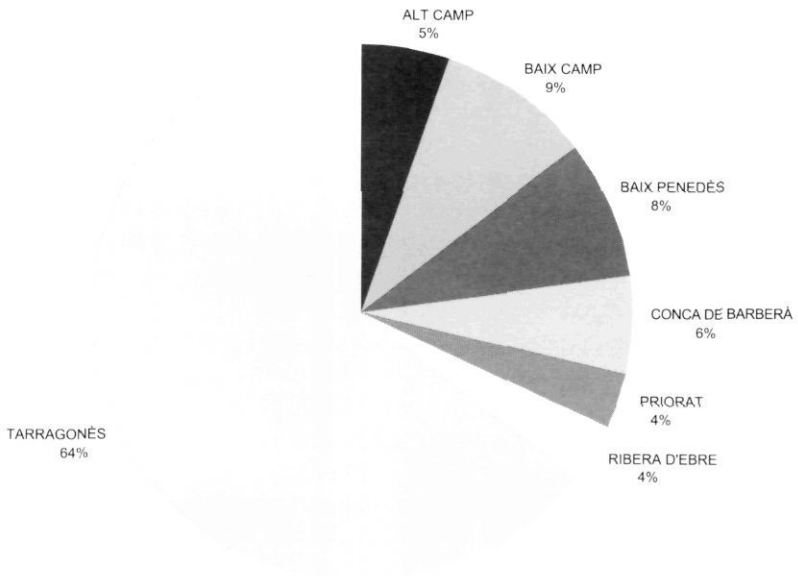
Per tipus d'intervencions destaquen les excavacions (1.218 entre 1981 i 2002; 469 entre 1998 i 2002), seguides dels controls (270 entre 1981 i 2002; 173 entre 1998 i 2002), les prospeccions (138 entre 1981 i 2002; 88 entre 1998 i 2002), les consolidacions i adequacions (62 entre 1981 i 2002; 13 entre 1998 i 2002), les documentacions (51 entre 1981 i 2002; 17 entre 1998 i 2002), i els mostres i estudis (10 entre 1981 i 2002; 1 entre 1998 i 2002).

Per èpoques destaquen les intervencions d'època romana (906 entre 1981 i 2002, 358 entre 1998 i 2002), seguides de ferro-ibèric (164 entre 1981 i 2002, 64 entre 1998 i 2002), medieval (157 entre 1981 i 2002, 57 entre 1998 i 2002), paleolític (86 entre 1981 i 2002, 18 entre 1998 i 2002), neolític-bronze (73 entre 1981 i 2002, 26 entre 1998 i 2002), modern (32 entre 1981 i 2002, 24 entre 1998 i 2002), pintura rupestre (30 entre 1981 i 2002, 5 entre 1998 i 2002) i paleontologia (10 entre 1981 i 2002, 8 entre 1998 i 2002).

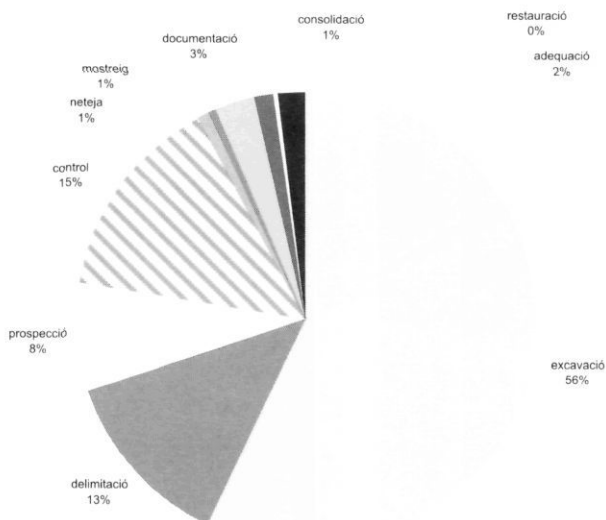
Gràfic 1. Intervencions arqueològiques per comarques 1981-2002

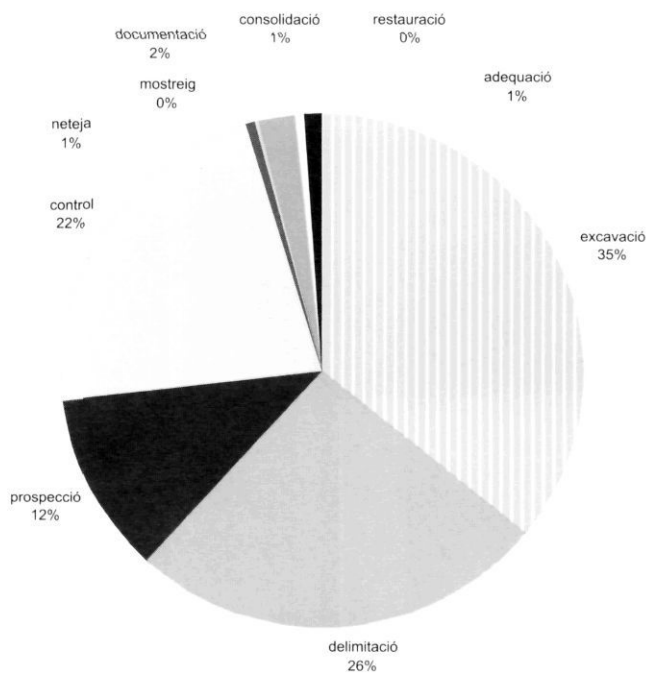
Gràfic 2. Intervencions arqueològiques per comarques 1998-2002

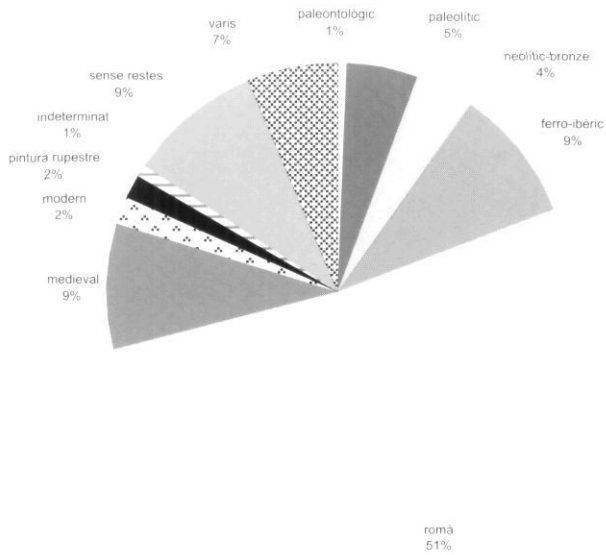
Gràfic 3. Intervencions arqueològiques per tipus 1981-2002

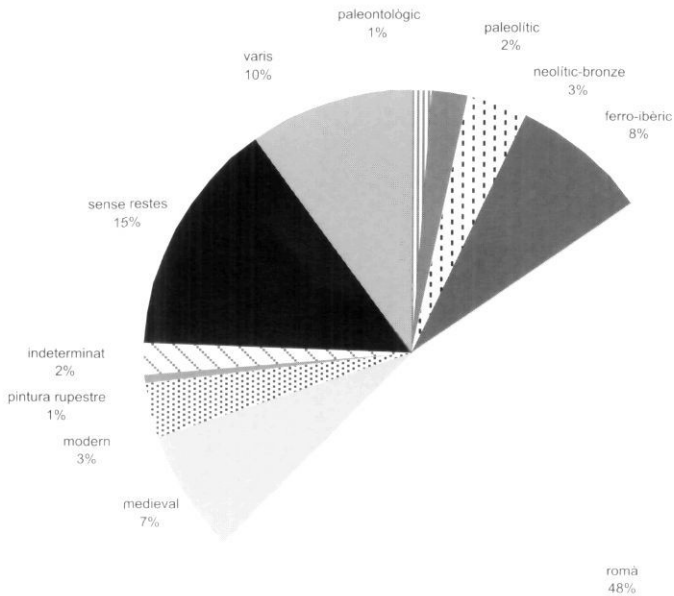
Gràfic 4. Intervencions arqueològiques per tipus 1998-2002

Gràfic 5. Intervencions arqueològiques per èpoques 1981-2002

Gràfic 6. Intervencions arqueològiques per èpoques 1998-2002

Les intervencions incloses en projectes d'investigació representen un 16,23% del total entre 1981 i 2002, i un 9,32%, entre 1998 i 2002. Aquesta disminució en el percentatge dels darrers anys respecte al global ve donada per l'augment de les intervencions preventives en aquest període.

Els últims cinc anys cal destacar els projectes que hi ha a continuació.

Paleolític-epipaleolític

– Projectes de la Universitat de Barcelona: excavacions a l'Hort de la Boquera (Margalef de Montsant, Priorat) entre 1998 i 2002 i a la Balma de la Griera (Calafell, Baix Penedès) entre 1989 i 2002.

– Projectes de la Universitat Rovira i Virgili: a la Cativera (el Catllar, Tarragonès) des de 2002, al Molí de Salt (Vimbodí, Conca de Barberà) des de 2001, a la Cansaladeta (la Riba, Alt Camp) des de 2002, prospeccions a les conques altes del Francolí des de 2002. Pujol Rodó i àrea del voltant.

Neolític-bronze

– Balma de la Font Major (l'Espluga de Francolí, Conca de Barberà) entre 1997 i 1998.

– Projectes de la Universitat de Barcelona: documentació de sepulcres megalítics, des de 2001.

Ferro-ibèric

– Projectes de la Universitat de Barcelona: excavacions a l'Alorda Park - ciutadella de Calafell (Baix Penedès) des de 1983, al Castellet de Banyoles (Tivissa, Ribera d'Ebre) des de 1998, al barranc de Gàfols i barranc de Sant Antoni (Ginestar, Ribera d'Ebre) entre 1990 i 1998. Prospeccions a la vall del riu Corb, 1998.

Castellet de Banyoles,
Tivissa (Ribera d'Ebre).
Foto: Maite Miró.

– Projectes de la Universitat de Lleida: excavacions al Calvari (el Molar, Priorat) des de 2001.

– Excavacions a Sant Miquel (Vinebre, Ribera d'Ebre), Puig Roig (el Masroig, Priorat) des de 1981.

– Projecte de l'Institut d'Estudis Catalans sobre el paisatge antic a la Cossetània oriental entre 1999 i 2000.

Romà

– Excavacions a la vil·la de Cal·lípolis (Vila-seca, Tarragonès) des de 1996.

– Excavacions a la vil·la del Moro (Torredembarra, Tarragonès) des de 1999.

– Projectes de la Universitat de Barcelona: excavacions al Vilarenc de Calafell (Baix Penedès) des de 1983.

Pel que fa als camps d'aprenentatge cal destacar el realitzat a la vil·la romana de la Llosa de Cambrils. També se n'han fet al castell de Solivella, l'amfiteatre de Tarragona, la Punta de la Cella de Salou i el camí de la Fonteta de Tarragona.

Entre les nombroses intervencions preventives i d'urgència realitzades n'hi ha hagut moltes que han proporcionat resultats interessants.

Entre les intervencions derivades de projectes de recuperació de monuments s'han fet les següents:

– Tarragona: circ romà (bda. Pescateria, pl. Sedassos, Casa dels Militars), catedral, amfiteatre.

– Castell de Miravet.

– Rectoria de Santa Maria, Santa Oliva.

– Castell de Falset.

*Vil·la romana
de la Llosa, Cambrils
(Baix Camp).
Foto: Codex.*

*Circ romà,
Tarragona
(Tarragonès).
Foto: Servei
d'Arqueologia.*

- Castell de Siurana, Cornudella de Montsant.
- Hostatgeria del Monestir de Poblet, Vimbodí.

Pel que fa a les derivades de projectes d'obres, les més destacades han estat:

- Àrea del teatre romà de Tarragona, localització d'unes termes públiques als solars de Sant Miquel, 33 i Castaños, 1.
- Àrea del circ romà de Tarragona: Trinet Nou, 27-29, Enrajolat, 13.
- Àrea del PERI 2 Jaume I-Tabacalera i de la UA 15. Carrer Jaume I, 38.
- Àrea del poblat ibèric de Tarragona: Caputxins, 23, Sevilla 12-14.
- Localització del col·lector romà al carrer Apodaca i a Apodaca, 9 (Tarragona).
- Localització d'una necròpolis a Prat de la Riba, 9 (Tarragona).
- Vil·la romana de la Canaleta, Vila-seca.
- Taller de producció ceràmica d'època romana a Mas d'en Corts, variant sud de Reus.
- Zona del Pallol, Reus, on es va excavar un tram de la muralla medieval amb dues torres i una àrea de forns del segle XVI.
- Part posterior de l'absis de Sant Miquel, Montblanc.
- Vil·la de la Burguera, Salou.
- Diverses intervencions a l'àrea del poblat ibèric del Vilar, Valls.
- Jaciment neolític del Cavet, Cambrils.
- Cova Foradada, Calafell. Cova sepulcral de l'edat del bronze.
- Vil·la romana de l'Hort del Pelat, Riudoms.
- Seguiment de les obres de l'AVE: localització d'un jaciment neolític i vil·la romana a Mas de Quarts (Perafort).
- Jaciment neolític i medieval de Molins de la Vila, Montblanc.

Pallol, Reus (Baix Camp). Foto: Codex.

El Vilar, Valls (Alt Camp). Foto: Codex.

*Molins de la Vila, Montblanc (Conca de Barberà).
Foto: Codex.*

*Masies de Sant Miquel,
Banyeres del Penedès (Baix Penedès).
Foto: Servei d'Arqueologia.*

Aquests darrers anys també s'han realitzat treballs d'adequació de jaciments com ara els del Fondo del Roig de Cunit, el Puig Roig del Masroig, la vil·la de la Llosa de Cambrils i la vil·la dels Munts d'Altafulla.

Pel que fa a la protecció legal del patrimoni arqueològic s'ha dut a terme la declaració com a bé cultural d'interès nacional - zona arqueològica de les Masies de Sant Miquel (Banyeres del Penedès), i s'han continuat les expropiacions del teatre romà de Tarragona (solar del teatre i termes del carrer Sant Miquel).